

ANDRZEJ BOLEWSKI

Prezes Centralnego Urzędu Geologii

AKTUALNE ZAGADNIENIA GEOLOGII

GEOLOGIA w Polsce Ludowej może się poszczycić poważnymi sukcesami naukowymi. W stosunkowo krótkim okresie wzrosły ilościowo i jakościowo kadry, nastąpił rozwój placówek naukowo-badawczych. Osiągnięcia te w bardzo wielkim skrócie można przedstawić w sposób następujący:

1. geologia jest silnie reprezentowana w gronie członków Polskiej Akademii Nauk;
2. geolodzy uzyskali wiele państwowych nagród naukowych;
3. parokrotnie powiększyła się ilość katedr i zakładów geologicznych w wyższych uczelniach, a także ilość profesorów i asystentów;
4. na kilku uczelniach wyższych zorganizowano studia geologiczne, a w krakowskiej Akademii Górniczo-Hutniczej już w roku 1946 utworzono osobny Oddział Geologiczno-Poszukiwawczy;
5. znacznie powiększyły się szeregi członków Polskiego Towarzystwa Geologicznego, a ilość uczestników dorocznych zjazdów geologicznych wzrosła wielokrotnie;
6. wielokrotnie też wzrosła ilość wydawnictw geologicznych stojących na ogół na bardzo wysokim poziomie;
7. utworzono nowe przedsiębiorstwa geologiczne, a Państwowy Instytut Geologiczny i Muzeum Ziemi uzyskały nowe siedziby oraz budżety w wysokości nieznanej w okresie międzywojennym;
8. poszczególni geolodzy odnieśli poważne sukcesy naukowe, odkryto nowe złoża węgla, ropy naftowej, gazu ziemnego, rud i surowców skalnych oraz soli.

Mimo tych licznych sukcesów i osiągnięć, które geologię wysoko postawiły wśród nauk przyrodniczych, ostatnie lata coraz jaskrawiej wykazywały niedostatki i opóźnienia w jej działalności. Niedociągnięcia te — rzecz godna podkreślenia — nie przejawiały się na płaszczyz-

nie krytyki i dyskusji naukowej, lecz wystąpiły na tle gospodarczego życia kraju, bowiem geologia zbyt powolnie wyjaśniała budowę złóż surowców mineralnych, a także zbyt słabo przyczyniała się do rozwoju inwestycji przemysłowych i komunikacyjnych. Tak więc w zakresie badań niezbędnych dla rozwoju gospodarki narodowej **geologia pozostawała w tyle za szybkim i wielostronnym rozwojem kraju**. Zestawienie pozytywnych ocen naukowych z krytyką ze strony życia gospodarczego wykazuje, że naukowa krytyka była dla geologii polskiej pobleżliwsza aniżeli sprawdzian życia praktycznego. Wszystkie bowiem sukcesy i przejawy uznania dla twórczości geologicznej nie są w stanie zrównoważyć niedostatku badań geologicznych dla gospodarki krajowej.

Te dwa przeciwstawne stwierdzenia wykazują jasno, że mimo deklarowania łączności nauki geologicznej z praktyką, łączność ta nie jest w pełni realizowana, jak również, że rozwój życia gospodarczego i jego potrzeb naukowych w Polsce poszedł dalej, aniżeli rozwój nauk geologicznych. Nastąpiło to dlatego, że gospodarka naszego kraju opiera się na planowaniu socjalistycznym. Zasięg, dokładność i skuteczność gospodarki planowej jest wynikiem ścisłości naszej wiedzy. Uznanie zasad planowania jako czynnika regulującego rozwój gospodarki kraju jest jednoczesnym stwierdzeniem konieczności coraz dokładniejszego naukowego jego poznawania, coraz silniejszego rozwoju nauki i coraz głębszego jej powiązania z życiem praktycznym. Nauka wywodzi się z praktycznej działalności człowieka, naukę z kolei wzbogaca i rozwija myśl ludzka po to, aby tę praktyczną działalność usprawnić. Wyniki badań naukowych są najdokładniej sprawdzane w praktyce i nauka znajduje w niej najwdzięczniejsze źródło nowych wskazań. To właśnie jest fundamentem wspianego rozwoju i potęgi geologii radzieckiej.

Z dumą możemy mówić o tradycjach geologii polskiej, która w dobie Stanisława Staszica,

Ignacego Domeyki, a potem Stanisława Zaręcznego i wielu innych, stojąc na wyżynach ówczesnej nauki, skutecznie służyła narodowi.

Trudny okres międzywojenny, gdy geologia polska była pozbawiana podstaw bytu, gdy zarówno produkcja górnicza, jak i większe inwestycje przemysłowe i komunikacyjne były podporządkowane interesom kapitału międzynarodowego, nie spowodował jej załamania dzięki postawie zdecydowanej większości geologów. **Dziś, gdy ten ciężki okres mamy poza sobą, możemy zgodnie z naszą tradycją wspaniale rozwijać geologię w służbie kultury i gospodarki narodowej.**

GŁĘBOKIE przemiany gospodarcze, które przeżywa nasz kraj od paru lat, wielkie inwestycje i wspaniały rozwój produkcji górniczej mają doniosłe znaczenie dla rozwoju nauk geologicznych. Coraz głębiej i coraz wnikliwiej wkraczając w przyrodę i podporządkowując ją potrzebom życiowym, coraz dokładniej poznajemy jej treść i prawa nią rządzące. Im głębiej wnikamy w skorupę ziemską w związku z robotami inwestycyjnymi i eksploatacyjnymi, tym bardziej wzrasta nasza wiedza geologiczna.

Gdy wstępne poznanie geologiczne stwierdza istnienie złoża kopaliny użytecznej i kwalifikuje je do eksploatacji górniczej, wiedza nasza ogranicza się do ogólnych obserwacji i zasadniczych stwierdzeń. Gdy natomiast wyrobiska górnicze opaszą złożę i zbliża się kres jego zasobów, wówczas posiadając górniczy sprawdzian naszych teoretycznych wiadomości o złożu, posiadając nadto bogactwo obserwacji w wyrobiskach kopalnianych, wiemy o nim o wiele więcej aniżeli przed rozpoczęciem jego eksploatacji. Roboty górnicze prowadzone w złożach i ich otoczeniu są źródłem o wiele ściślejszego poznania geologicznego aniżeli wstępne teoretyczne dociekania.

Realizacja wielkich inwestycji opiera się na badaniach geologicznych, wykonywanych w zakresie geologii inżynierskiej i hydrogeologii. Budownictwo wymaga od nas nader ściśłych badań, a jednocześnie dostarcza nam wielkiego bogactwa szczegółowych materiałów. Jest to bodaj najdoskonalsze i najobfitsze źródło wiadomości o niektórych zjawiskach geologicznych właściwych czwartorzędowi. Na odsłonięciach

przy pracach budowlanych najlepiej i najdokładniej poznajemy np. zjawiska glacytektoniczne, które w innych warunkach w znacznej części uszłyby naszej uwagi. Badania wykonane dla budowy Metro między innymi umożliwiają dokładniejsze poznanie szczegółów budowy geologicznej i stosunków hydrogeologicznych terenu Warszawy, aniżeli wszystkie poprzednie dociekania teoretyczne nad czwartorzędem i żaden z naszych geologów nie jest w stanie bez specjalnych badań sformułować tak ściśłych opinii, jak tego wymagają konstruktorzy Metra.

Swoistą cechą działalności państwowej służby geologicznej jest to, że jej praca jest pracą naukową. Praktycznym wnioskiem, a zarazem najdokładniejszym sprawdzianem jej wartości jest produkcyjna działalność górnicza lub inżynierska działalność inwestycyjna. **Między teorią geologiczną, a praktyką górniczą lub inwestycyjną istnieje głęboki organiczny związek. Nauki geologiczne w swoim rozwoju i w swoich osiągnięciach winny wyprzedzać i ułatwiać prawidłowe planowanie, projektowanie i realizowanie inwestycji i produkcji górniczej.** Jednocześnie nauki geologiczne winny w praktycznej działalności dokonywanej w obrębie skorupy ziemskiej znajdować sprawdzian swoich metod i wniosków. Z tego też źródła winny czerpać tematykę dalszych badań. **Geologia polska spełni wtedy swoje zadanie, skoro państwo ludowe będzie mogło planowo rozwijać produkcję górniczą bez obawy nieprzewidzianych trudności złożowych i skoro będzie można realizować zamierzenia inwestycyjne ściśle według harmonogramów i w ramach kosztorysów.**

Znane są powszechnie wspaniałe osiągnięcia geologii radzieckiej, która skutecznie zabezpiecza prawidłowy tok realizowania wielkich budowli komunizmu, np. kanału Wołga — Don. Chwila obecna stawia geologię polską przed podobnie trudnymi i wielkimi zadaniami związanymi z zagospodarowaniem naszych rzek, budową kanałów żeglownych i wielkich hydroelektrowni. Jest rzeczą oczywistą, że całe społeczeństwo oczekuje od nas dokładnego i terminowego wykonania tych zadań. **Jest to nasz obowiązek wobec narodu.**

Wielki koryfeusz nauki J. W. STALIN w podstawowej pracy „O ekonomicznych podstawach socjalizmu w ZSRR“ wykazał, że podstawowe prawo ekonomiczne socjalizmu polega na za-

pewnieniu maksymalnego zaspokojenia stale rosnących materialnych i kulturalnych potrzeb społeczeństwa na drodze nieprzerwanego wzrostu i doskonalenia produkcji osiągananej najdoskonalszą techniką. Sformułowanie podstawowego prawa ekonomicznego socjalizmu posiada dla nas doniosłe znaczenie — jest dla nas drogowskazem, gdyż kraj nasz realizacją planów wieloletnich posuwa się ku socjalizmowi. Z podstawowego prawa ekonomicznego socjalizmu wynika doniosłe znaczenie geologicznego poznania terenów zamierzonych inwestycji oraz złóż kopalin użytecznych jako czynnika zabezpieczającego i umożliwiającego planowy rozwój inwestycji i produkcji górniczej, niezbędnej dla maksymalnego zabezpieczenia stale rosnących potrzeb społeczeństwa. Analizując działanie tego prawa można stwierdzić niedociągnięcia polskiej geologii. Aby je usunąć, przeprowadzoną wiele zmian w życiu geologicznym, między innymi powołano do życia państwową służbę geologiczną, zreformowano studia geologiczne na wyższych uczelniach, następuje wiele innych przeobrażeń w życiu geologicznym.

W PEŁNI wiążąca dla państwowej służby geologicznej w Polsce powinna być dyrektywa XIX Zjazdu KPZR, że należy „**koncentrować wysiłki uczonych w kierunku szybkiego rozwiązywania naukowych problemów olbrzymich zasobów naturalnych naszego kraju**“ (G. Malenkov).

Musimy i w naszym kraju podjąć śmiałe badania naukowe pozbawione wszelkiego prymitywizmu. Skoro nawet naszymi badaniami wchodzimy w kręgi nader specjalnej i wąskiej tematyki ściśle naukowej, nie jest to w zasadzie ani złe, ani szkodliwe dla całokształtu naszej działalności. Istotną wartość zarówno naukową, jak i praktyczną posiadają np. badania nad budową liści roślin karbońskich lub studia nad ich zarodnikami. Gdy wyniki tych bardzo teoretycznych dociekań z naukową precyzją przekute zostaną w metodę identyfikacji pokładów węgla i gdy takie identyfikacje potwierdzą roboty górnicze w tych pokładach, wtedy górnicy dostaną do ręki precyzyjną broń umożliwiającą dokładne ustalanie szczegółów budowy geologicznej terenów ich działalności. Umożliwia im to bowiem pokonywanie niektórych nieprzewidzianych trudności produkcyjnych.

Polska jest krajem starego górnictwa i starych robót geologiczno-poszukiwawczych. Stan poznania przeważnej części terenów niepokrytych płaszczem utworów czwartorzędu jest dość wysoki. Dlatego też, praktycznie rzecz biorąc, mamy małe szanse osiągnięcia wybitniejszych wyników drogą przypadkowych odkryć oraz poprzez działanie indywidualne, pozbawione nowoczesnego wyposażenia technicznego. Naczelną więc cechą badań prowadzonych przez państwową służbę geologiczną winna być **zespolowość i współpraca specjalistów z wielu dziedzin nauk geologicznych.**

Rozwój działalności geologicznej w Polsce musi zejść z poszukiwań przypadkowych odkryć na tory planowej działalności badawczej. W ciągu długich wieków nagromadzone zostały bogate materiały dotyczące budowy geologicznej kraju. Wydarzenia dziejowe, wielokrotne niszczenie naszych ośrodków naukowych, bibliotek, archiwów i zbiorów spowodowało, że znaczna część dokumentów zebranych w dawnych latach uległa zniszczeniu lub też pozostała w unikatowych egzemplarzach. Mimo to istnieją dostatecznie szerokie podstawy, aby można było prawidłowo zaplanować kierunki dalszych badań geologicznych.

Państwowa służba geologiczna powstała w połowie realizacji Planu 6-letniego, tj. w okresie znacznego zaawansowania wielkich inwestycji oraz silnego napięcia produkcji górniczej. Dotychczas geologii polskiej brakło jedności, zespolowości i planowości w działaniu i dlatego **aktualnym zadaniem jest możliwie szybkie i dokładne zjednoczenie wszystkich sił, by planowym wysiłkiem wyrównać istniejące zaległości i nadażyć za dalszym planowym gospodarczym i kulturalnym rozwojem kraju.**

Jedną z trudności w tym działaniu jest sprawa kadr geologicznych. Musimy jednak zwrócić uwagę, że reorganizacja wyższego szkolnictwa geologicznego, dokonana w 1951 r., utworzenie dwóch wydziałów i dwóch oddziałów geologicznych na wyższych uczelniach w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu i Gdańsku, liczna rekrutacja kandydatów na I rok studiów, a przede wszystkim istnienie w większości ośrodków wszystkich czterech normalnych lat studiów zapowiada zmniejszenie się tych trudności. Jednocześnie szkolnictwo zawodowe przygotowuje kadrę techniczną w dwóch liceach geologicznych, czynnych w Warszawie

i w Krakowie. Już bieżący rok przyniesie początek normalnego dopływu młodej kadry geologicznej zarówno ze szkół wyższych, jak i ze szkół zawodowych. Dalsze lata będą stopniowo zmniejszały braki kadrowe.

Tak się jednak składa, że zbliżające się wychodzenie z ilościowego kryzysu kadrowego nie rozwiązuje całkowicie zagadnienia. Wyłania się bowiem problem jakości kadr, a przede wszystkim zagadnienie nowoczesnych metod pracy geologów. W tym ostatnim zakresie posiadamy bowiem zaniedbania nie mniejsze aniżeli w zakresie liczebności kadr. **Na obecnym etapie jednym z zasadniczych zagadnień jest przeto sprawa uporządkowania metod pracy, instruktaże i normy.** Uchwałą Prezydium Rządu, a nie wynikiem normalnej działalności naukowej naszych instytucji, zostały położone podwaliny pod metodykę badania złóż kopalin i ustalania ich zasobów. Zagadnienie to wymaga jednak opracowania szczegółowych instrukcji oraz szerokiego wprowadzenia ich w życie. Nie ustalono dotychczas metodyki pracy geologów w zakresie sporządzania map geologicznych oraz w zakresie dokumentacji geologicznej dla celów inwestycyjnych. Niedostatecznie sprawnie także przeprowadza się badania hydrogeologiczne, od których zależy zaopatrzenie ludności i przemysłu w wodę. Ze względu na generalną zasadę oszczędności sił i środków, państwowa służba geologiczna musi działać nowoczesnymi me-

todami pracy, zapewniającymi przy oszczędnych nakładach należytą obsługę życia gospodarczego, metodami, stwarzającymi prawidłową podstawę dla geologicznych badań i dociekań teoretycznych. Dlatego też **geologia polska musi możliwie szybko opracować i wprowadzić w życie racjonalne metody masowych badań.**

Aktualne zadania geologii polskiej nie są małe i łatwe do realizacji. Obiektywnie można wykazać, że posiadamy warunki umożliwiające wykonanie pilnych i ważnych zadań postawionych przed geologią polską. Konieczne jednak jest planowe powiązanie działalności wszystkich jednostek i komórek organizacyjnych geologii, a także zespolenie wszystkich pracowników nauki, jakimi dysponuje kraj. Wartości rozwój życia Polski stwarza wielkie bogactwo zagadnień geologicznych, a zarazem zabezpiecza środki, o jakich geologia polska w innych warunkach nie mogła marzyć. **Im silniej z tym wartościowym nurtem życia narodu będziemy zjednoczeni, im aktywniejsza będzie nasza walka o gospodarczy i kulturalny rozwój społeczeństwa, tym obfitsze będą materiały i tematyka naszych badań, tym wspanialsze będą naukowe i praktyczne rezultaty naszej działalności, tym większe zdobędziemy zaszczyty naukowe, a co najważniejsze Polska przez osiągnięcia w górnictwie i przez szybsze realizowanie wielkich inwestycji przekształci się w kraj bogaty i nowoczesnie uprzemysłowiony.**

Jednoczmy swe siły, umacniając nieustannie szeregi Frontu Narodowego w walce o pokój i Plan 6-letni. Strzeżmy tej jedności przed niecznymi knowaniami wrogów narodu, bądźmy czujni wobec podżegaczy wojennych i najmitów imperialistycznych, którzy szerząc fałsz i potwarz chcieliby osłabić nasz naród. Pamiętajmy, że nie ma takiej wrogiej siły, która byłaby zdolna zatrzymać rozwój narodu zjednoczonego wielką ideą budownictwa socjalistycznego i utrwalenia pokoju.

BOLESŁAW BIERUT

(Z przemówienia w dniu 11 marca 1953 r.)
